

УДК 364

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2023.1.31>**І. В. Найда**

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри права
Київського кооперативного інституту бізнесу і права

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДІ ЯК ПРОЯВ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено питанню волонтерської діяльності як елемента патріотичного виховання молоді.

З'ясовано, що у незалежній Україні перша волонтерська діяльність з'явилася ще у 1992 році. Проте, найвищий прояв волонтерської діяльності в Україні почався від початку російсько-української війни, під час Революції Гідності.

У статті розкрито, що відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України однією із форм патріотичного виховання є саме волонтерська діяльність, яка в свою чергу є однією із засобів формування патріотичних якостей особистості.

Зазначено, що розгортання волонтерства в Україні – це реакція суспільства на зовнішню агресію, що сприймалася як виклик самоідентифікації нації та народу з однієї точки зору, а з іншої точки зору – це зумовлено внутрішньополітичною кризою, внаслідок якої держава не могла ефективно виконувати функції, що були покладені на неї.

Показано, що державна політика у сфері волонтерської діяльності в Україні відповідно до законодавчої бази здійснюється Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері волонтерської діяльності, іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування в межах своїх повноважень.

У статті зазначено, що волонтерство – це не робота, а покликання. Це відчуття своєї причетності до життя своєї держави патріотизму, невід'ємна частина суспільної свідомості сучасної молоді. Найбільший вплив на становлення патріотичних почуттів молоді має сім'я, а також навчальні заклади.

Зроблено висновок про те, що з метою активного залучення молоді до волонтерської діяльності держава має сформувати дієву систему засобів та способів мотивування та популяризації волонтерської діяльності.

Активна волонтерська діяльність розвиває у молодого покоління необхідні життєві навички і професійний досвід, вміння зацікавити та організувати волонтерів, навчитися взаємодіяти з людьми та організаціями, знаходити підтримку партнерів і спонсорів, державних та комерційних структур тощо.

Ключові слова: волонтерство, молоде покоління, патріотизм, державна політика, громадянсько-патріотичне виховання.

Постановка проблеми. Мир, свобода, безпека та справедливість все це втілює в собі основні прагнення людей які здійснюють волонтерську діяльність.

Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і майбутніх

поколінь, які розглядатимуть державу (patria) як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін.

На сьогоднішній день, прояв патріотизму серед молоді виявляється у готовності відстоювати незалежність своєї держави.

Саме молоде покоління постає джерелом ініціативи та вдосконалення всіх сфер суспільного життя. В наш час необхідною умовою включення молоді у суспільне життя є її розвиток самоорганізації та соціальної активності який проявляється в волонтерській діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою волонтерського руху займалися такі відомі науковці, як А. Огорчак, К. Сидоренко, В. Сухомлинський, Д. Горелов, Л. Петришин, О. Корнієвський, В. Томина, А. Пашаєв, Г. Чайковська, Н. Грищенко тощо.

Однак, оцінюючи рівень розробленості проблематики щодо волонтерської діяльності молоді, варто вказати на відсутність комплексних досліджень щодо волонтерської діяльності молоді через призму патріотичних почуттів.

Мета статті полягає в дослідженні розроблення теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо волонтерської діяльності як елемента патріотичного виховання молоді.

Виклад основного матеріалу. Українській нації завжди були притаманні традиції взаємодопомоги. Волонтерство в Україні має свої корені. Адріана Огорчак зазначала, «українці завжди опікувалися старими та немічними, вдовами, сиротами. Сильний допомагав слабшому. Великі справи робили разом. Чуйність, ніжність у взаєминах між людьми викликали захоплення у мандрівників, які приходили до нас із далеких країн». Усім відомі імена Костянтина Островського, Петра Сагайдачного, Івана Мазепи, Михайла Грушевського, які не тільки були відомими політичними діячами, але й меценатами і благодійниками [1].

У незалежній Україні перша волонтерська діяльність з'явилася ще у 1992 році. Проте, найвищий прояв волонтерської діяльності в Україні почався від початку російсько-української війни, під час Революції Гідності.

Розгортання волонтерства в Україні – це реакція суспільства на зовнішню агресію, що сприймалася як виклик самоідентифікації нації та народу з однієї точки зору, а з іншої точки зору – це зумовлено внутрішньополітичною кризою, внаслідок

якої держава не могла ефективно виконувати функції, що були покладені на неї [2, с. 16].

Сьогодні волонтерська діяльність – це черговий раз мотивоване зовнішньою агресією.

Активізація волонтерського руху в Україні, розповсюдження діяльності численних благодійних організацій, програм обміну, цільових благодійних міжнародних програм сприяють тому, що в суспільній свідомості українців термін «волонтерство» сприймається як різновид суспільно-корисної діяльності, найчастіше безоплатної та соціально значимої. Таку діяльність здійснюють добровольці з особистої ініціативи або ж від імені недержавної некомерційної організації чи об'єднання [3].

Волонтерська діяльність в Україні регулюється низкою нормативно-правових актів.

Законом України «Про волонтерську діяльність» передбачено, що волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги [4].

У Загальній декларації волонтерів, прийнятій на XI Конгресі Міжнародної Асоціації Волонтерів у Парижі, 14 вересня 1990 р., зазначено, що волонтерство – це добровільний вибір, що відображає особисті погляди і позиції: це активна участь громадянина в житті суспільства, що виражається, як правило, у спільній діяльності у межах різного роду асоціацій. Волонтерство сприяє покращенню якості життя, особистому процвітанню й поглибленню солідарності, реалізації основних потреб на шляху будівництва справедливішого і мирного суспільства, більш збалансованому економічному і соціальному розвитку, створенню нових робочих місць і професій. Ця Декларація підтримує право кожної жінки, чоловіка та дитини на вільне об'єднання у спілки та зайняття волонтерською діяльністю без будь-якої дискримінації відносно культурного та етнічного походження, віросповідання, віку, статі, фізичного, соціального чи економічного становища. Всі люди у світі повинні мати право на вільне витрачання свого часу, таланту та енергії на користь інших людей чи громади, працюючи індивідуально,

чи в колективі і не сподіваючись на фінансову винагороду [5, с. 67–80].

Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» визначає, що волонтер сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності (далі – волонтер) – фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги за напрямом утвердження української національної та громадянської ідентичності [6].

Слушною є думка К.О. Сидоренко про підвищення рівня правового регулювання волонтерської діяльності кожного законодавчо визначеного напрямку волонтерської діяльності та прийняття Концепції державної політики у сфері волонтерської діяльності. З метою сприяння розвитку інститутів волонтерства передбачається включення в законодавство України про волонтерську діяльність таких положень:

1) соціальна реабілітація дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків;

2) надання безоплатної юридичної допомоги громадянам і волонтерським організаціям та правове просвітництво населення;

3) безоплатне виготовлення та розповсюдження соціальної реклами;

4) сприяння розвитку науково-технічної творчості молоді;

5) сприяння патріотичному, духовно-моральному вихованню дітей та молоді, а також підтримка молодіжних ініціатив, проектів, дитячих і молодіжних рухів і організацій» [7, с. 136].

Державна політики у сфері волонтерської діяльності в Україні відповідно до законодавчої бази здійснюється Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері волонтерської діяльності, іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування в межах своїх повноважень.

Кабінет Міністрів України в межах своїх повноважень забезпечує здійснення єдиної державної політики у сфері волонтерської діяльності, а також розробляє державні

цільові програми у сфері волонтерської діяльності. Також Кабінет Міністрів України спрямовує і координує роботу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері волонтерської діяльності, та інших органів виконавчої влади щодо реалізації державної політики та державних цільових програм у сфері волонтерської діяльності.

Центральний орган виконавчої влади, в свою чергу: забезпечує реалізацію державної політики у сфері волонтерської діяльності; вживає інших заходів для розвитку та популяризації волонтерської діяльності; сприяє поширенню інформації про волонтерську діяльність; сприяє громадським об'єднанням та благодійним організаціям у їхній діяльності, спрямованій на розвиток волонтерської діяльності; поширює інформацію про стан реалізації галузевих та регіональних програм сприяння та підтримки волонтерської діяльності; оприлюднює на своєму веб-сайті наявну інформацію про організації та установи, що залучають до своєї діяльності волонтерів, зокрема, інформацію про організації та установи, що залучають іноземців та осіб без громадянства для провадження волонтерської діяльності на території України, протягом трьох робочих днів з дня отримання відповідної інформації; сприяє здійсненню міжнародного співробітництва з питань волонтерської діяльності, узагальнює і поширює практику роботи у цій сфері.

Волонтерство – це не робота, а покликання. Це відчуття своєї причетності до життя своєї держави патріотизму, невід'ємна частина суспільної свідомості сучасної молоді.

Відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України однією із форм патріотичного виховання є саме волонтерська діяльність, яка в свою чергу є однією із засобів формування патріотичних якостей особистості.

Найбільший вплив на становлення патріотичних почуттів молоді має сім'я, а також навчальні заклади.

На прикладі волонтерської діяльності педагогів та батьків молодь спроможна набути шанобливого й відповідального

ставлення до своєї країни. В неї формується соціально значущі ініціативності, прагнення пожертвувати в ім'я України вільним часом.

Від того, що бачить підліток чи вже молода особистість навколо себе «усе, що відбувається в світі, стосується мене». Про це писав В.О. Сухомлинський. Він побачив через призму років потребу у волонтерстві, яка сьогодні так популярна у світі. Розуміння цього принципу молодим поколінням в сучасному XXI ст., в епоху політичних конфліктів та війни в Україні, світової екологічної катастрофи є надзвичайно важливим. Це розуміння приходить з працею та людськими відносинами. Щоб розвинути цю рису, кожен має дбати про живе і прекрасне. Громадянське та патріотичне почуття з'являється лише тоді, коли в роки дитинства в молодого покоління було почуття любові та відповідальності за найдорожче [8, с. 161].

Добрі справи, які починаються зі шкільних років, виховують у дітях емпатію, здатність розуміти інших, дають змогу накопичувати досвід соціальної взаємодії та спілкування. Дітям та молоді необхідно займатися благодійністю, оскільки вона:

- допомагає бачити весь спектр добра. Дитина, яка робить хороші вчинки та вкладає в них свої старання, частіше бачитиме такі вчинки навколо;
- розвиває ціннісну сферу учнівства. Дитина гостріше відчуває добро – не лише те, що робить вона, але й те, що роблять для неї;
- дає змогу накопичувати досвід соціальної взаємодії та спілкування;
- сприяє формуванню ціннісних і моральних норм як особистості, так і соціуму загалом [9, с. 16].

Волонтерство як активний вид суспільної діяльності є основою побудови та розвитку громадянського суспільства. Сьогодні активно розвивається і онлайн волонтерство (або віртуальне волонтерство), як новий, сучасний, високотехнологічний спосіб приєднатися до добровольчого руху. Великі віртуальні волонтерські рухи існують по всьому світу. Показовим є той факт, що багато хто з них згодом виходять в «реальне життя», реєструючись як некомерційних благодійних організацій [10].

З метою активного залучення молоді до волонтерської діяльності держава має сформуванати дієву систему засобів та способів мотивування та популяризації волонтерської діяльності.

Активна волонтерська діяльність розвиває у молодого покоління необхідні життєві навички і професійний досвід, вміння зацікавити та організувати волонтерів, навчитися взаємодіяти з людьми та організаціями, знаходити підтримку партнерів і спонсорів, державних та комерційних структур тощо. У процесі волонтерської діяльності молодь розширює своє бачення, розвиває свій інтелектуальний рівень, реалізує можливість втілення своїх творчих планів та лідерського потенціалу. Волонтерство – це основа для розбудови громадянського суспільства, інструмент, що сприяє нарощуванню соціального капіталу, економічного зростання та соціального добробуту суспільства [11, с. 77–78].

Для удосконалення законодавчої бази у сфері волонтерської діяльності необхідно вносити зміни не тільки до Закону України «Про волонтерську діяльність», але й до інших законодавчих актів. Необхідно внести зміни у Кодекс законів про працю в Україні, де передбачити для волонтерів трудові гарантії (збереження робочого місця та середнього заробітку) на час виконання ними свого громадського обов'язку [12].

Необхідно також удосконалити законодавства про волонтерську діяльність у частині залучення до відповідної діяльності молоді, а також здійснення заходів для формування культури волонтерської діяльності у здобувачів освіти, мотивувати їх.

При цьому варто зазначити, що мотиви волонтерів бувають різними і в однієї людини їх може бути одразу декілька. Тому на рішення людини стати волонтером чи залишитися ним може впливати один мотив, який є домінуючим. Після задоволення одного мотиву/потреби, людина може переключитися на інший мотив, який стане домінуючим [13].

Тому, волонтерська діяльність серед молоді має задоволення їх духовних інтереси та потреби, а для цього необхідно вивчати та використовувати цінний міжнародний та вітчизняний досвід з питань

волонтерського руху, співпрацювати з державними та громадськими організаціями і установами в галузі соціальної роботи та займатися розробкою нових проектів та подальша реалізація існуючих проектів задля доброї справи.

Висновки і пропозиції. Вбачаємо перспективою подальших досліджень дослідити вплив Патріотичне почуття молоді через прояв волонтерської діяльності є емоційним аспектом національно-державницького світогляду.

На важливому аспекті патріотизму акцентував увагу М. С. Грушевський: «Україна – не тільки для українців, а для всіх, хто живе на Україні, а живучи, любить її, а люблячи, хоче працювати для добра краю і його людності, служити їй, а не оббирати, не експлуатувати для себе» [14, с. 4].

Патріотичне становлення індивіда відбувається як двоєдиний процес: на психологічному рівні – це формування уявлень, почуттів, звичок, настроїв та прагнень; на ідеологічному – формування патріотичної свідомості, ідей, поглядів і переконань [6].

Перспективами подальших наукових розвідок має стати економічні і правові інструменти держави для подальшого розвитку волонтерського руху молоді. Досягнення зазначених цілей та завдань дасть можливість сформувати високоморальну, духовно багату та національно свідому особистість.

Список використаної літератури:

1. Огорчак А. Роль школи волонтерів у становленні особистості майбутнього соціального працівника. Збірник наукових праць ТПУ, 2006. С. 11–19.
2. Горелов Д., Корнієвський О. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2015. С. 16.
3. Томіна В. Ю., Пашаєв А. З. Порівняльно-правовий аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства в питаннях волонтерської діяльності. Південноукраїнський правничий часопис. 2-2019., С. 13–16. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/2/5.pdf>
4. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>.
5. Загальна декларація волонтерів, прийнята на XI конгресі Міжнародної асоціації волонтерів. Права людини : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2002. С. 67–80.
6. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 № 2834-IX. *Голос України* від 31.12.2022 № 267.
7. Сидоренко К.О. Перспективи розвитку регулювання волонтерської діяльності в Україні. *Право і суспільство*. 2012. № 4. С. 133–137.
8. Василь Сухомлинський [Текст]: наук. праці упоряд. та наук.ред. П. Сікорський, Д. Герцюк. Львів : Бадікова Н.О., 2018. 252 с.
9. Суспільне служіння. Навіщо дітям досвід волонтерства. URL: [URL:https://nus.org.ua/view/suspilne-sluzhinnya-navishhodityam-dosvid-volonterstva/](https://nus.org.ua/view/suspilne-sluzhinnya-navishhodityam-dosvid-volonterstva/)
10. Петришин Л. Й., Чайковська Г. Б. Особливості самореалізації студентської молоді засобами віртуальної волонтерської діяльності. The 1st International scientific and practical conference "Eurasian scientific congress" (January 27–28, 2020) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. P. 2020, с. 422–427.
11. Грищенко Н. І. Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія розвитку молодіжного лідерства. Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» *Політологія. Соціологія. Право* Вип. 2 (38). 2018. С. 73–78.
12. Підтримати небайдужих: як допомогти розвитку волонтерського руху. 2022 р. URL: <https://mind.ua/openmind/20241526-pidtrimati-nebajduzhih-yak-dopomogti-rozvitkuvolonterskogo-ruhu>.
13. Changes in the value and division of unpaid volunteering in the UK: 2000 to 2015. URL: <https://www.ons.gov.uk>.
14. Грушевський М. С. Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV сторіччя. К. : Наукова думка, 1991. 560 с.

Naida I. Volunteer activity of youth as a manifestation of patriotic feelings: administrative aspect

The article is devoted to the issue of volunteering as an element of patriotic education of youth.

It was found out that in independent Ukraine, the first volunteer activity appeared back in 1992. However, the highest manifestation of volunteer activity in Ukraine began with the beginning of the Russian-Ukrainian war, during the Revolution of Dignity.

The article reveals that according to the Concept of national-patriotic education in the education system of Ukraine, one of the forms of patriotic education is volunteer activity, which in turn is one of the means of forming patriotic qualities of the individual.

It is noted that the deployment of volunteerism in Ukraine is a reaction of society to external aggression, which was perceived as a challenge to the self-identification of the nation and the people from one point of view, and from another point of view, it was caused by an internal political crisis, as a result of which the state could not effectively perform the functions that were placed on her.

It is shown that the state policy in the field of volunteering in Ukraine in accordance with the legislative framework is carried out by the Cabinet of Ministers of Ukraine, the central executive body that implements the state policy in the field of volunteering, other state authorities and local self-government bodies within their powers.

The article states that volunteering is not a job, but a vocation. This feeling of involvement in the life of one's country, patriotism, is an integral part of the social consciousness of modern youth. The family, as well as educational institutions, have the greatest influence on the formation of patriotic feelings in young people.

It was concluded that in order to actively involve young people in volunteering, the state should create an effective system of means and methods of motivating and popularizing volunteering.

Active volunteering develops the necessary life skills and professional experience in the young generation, the ability to interest and organize volunteers, learn to interact with people and organizations, find support from partners and sponsors, state and commercial structures, etc.

Key words: *volunteerism, young generation, patriotism, state policy, civic and patriotic education.*